

Coronakommissionen har blottlagt stora brister i hur Sveriges offentliga förvaltning är organiserad. Dessa måste åtgärdas inför nästa nationella kris.

Text: **Bo Rothstein**

Sveriges förvaltning håller inte måttet

CORONAKOMMISSIONENS ANDRA RAPPORT som presenterades nyligen skrädde inte orden. Senfärdigheten när det gällde att komma i gång med testningen som skulle möjliggjort en mera effektiv smittspårning benämns som ett »haveri«. Arbetsmiljöverkets oförmåga att stå upp för vårdpersonalens krav på skyddsutrustning stämpas som ett »svek«. Detta är ett mycket ovanligt klarspråk från en offentlig utredning som enligt min bedömning är på sin plats. Samtidigt är det viktigt att vi placerar dessa problem rätt så att vi vet var det är som dessa missförhållanden i det svenska samhällsskicket återfinns och vad det är som behöver repareras. Är det den svenska demokratin som havererat och svikit? Eller handlar det om enskilda beslutsfattare som inte håller måttet? Här kunde kommissionen varit tydligare. Vad jag kan se ligger inte dessa missförhållanden i hur vi har organiserat den representativa demokratin i Sverige. Valet 2018 gick korrekt till, regeringsbildningen tog visserligen ovanligt lång tid men följde grundlagen. Majoriteten i riksdagen har inte kört över oppositionen eftersom denna inte, annat än i detaljer,

presenterade någon tydlig alternativ linje. Inte heller kan man säga att valet av strategi varit ett elitprojekt där folkmajoritetens åsikter negligerades. Tvärtom visar opinionsundersökningarna att regeringens linje haft ett brett folkligt stöd. Den fria debatten har inte kvävts, tvärtom har kritiker mot den förda coronapolicyen i stor utsträckning kunnat komma till tals i etablerade medier. Myndigheternas

BO ROTHSTEIN är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

experter, framför allt då de vid Folkhälsomyndigheten, har haft stort inflytande men det finns inget i den svenska grundlagen som skulle ha hindrat regeringen från att utöva en hårdare eller tydligare styrning av ämbetsverken. Inget demokratiskt system är naturligtvis perfekt, men det torde vara svårt att hitta belägg för att de problem som kommissionen lagt i dagen kan återföras till brister i den representativa demokratin.

Om problem inte ligger i hur vårt demokratiska maskineri fungerat, var finns det då? Mitt svar är att det återfinns i politikens »andra sida«, nämligen i det offentliga förvaltningsmaskineriet. Låt oss börja med den uteblivna testningen. Kommissionen lägger huvudansvaret

för denna försummelse på vårt extremt decentraliserade system för hälso- och sjukvård. Regionerna och deras centralorganisation Sveriges kommuner och regioner (SKR) bedrev vad som måste betecknas som en utpressningspolitik då de valde att vänta med att sätta i gång masstestning till dess de fick mera pengar från staten. Detta trots att det enligt lagen är deras uppgift att sköta detta, det är bland annat därför de har egen beskattningsrätt. På frågan varför testningen inte kom i gång i tid tvingades socialminister Hallengren slå ut med händerna och säga att hon inte alls kunde förstå detta eftersom allt enligt henne fanns på plats.

MAN KAN MED VISS RÄTT jämställa pandemin med en fientlig militär invasion av vårt land. Försvarsministern och överbefälhavaren beslutar då om ett resolut motanfall vid en fastställd tidpunkt och order utgår till arméns, flygets och flottans stridskrafter. Men i stället för att ansluta till detta viktiga motanfall väljer flertalet lokala befälhavare att avvakta med argument att de inte har fått tillräckligt med pengar, eller att de inte har hunnit öva personalen tillräckligt, eller att de tycker att ett sådant motanfall är onödigt. Resultatet är givet, motanfall

Oförstående. Enligt socialminister Lena Hallengren fanns allt på plats för att komma i gång med testningen.

Det torde vara uppenbart att man inte kan organisera en så viktig sak som en nationell pandemibekämpning på det extremt decentraliserade sätt som vi gjort i Sverige.

let slutar i ett »haveri«. Liknelsen kan tyckas drastisk men detta är faktiskt vad som enligt coronakommissionen har hänt. Det torde vara uppenbart att man inte kan organisera en så viktig sak som en nationell pandemibekämpning på det extremt decentraliserade sätt som vi gjort i Sverige. En mera rimlig ordning är att införa en bestämmelse i grundlagen som innebär att när en regering proklamerar att ett nationellt nödläge råder inom ett område, då upphör den regionala och kommunala självstyrelsen inom det området och regeringen tar befälet.

MAN KAN OCKSÅ GÖRA denna parallell vad gäller de brister som kommissionen lyfter fram avseende lagerhållningen av skyddsutrustning. Även här visar det sig att den decentraliserade ordningen haft förödande effekter. Man kan jämföra med om lokala militära befälhavare tänker att de nog hinner beställa gasmasker, hjälmar och skyddsvästar till soldaterna samtidigt som fienden anfaller.

Till detta kommer situationen när Arbetsmiljöverket i april 2020 valde att vika ner sig vad gällde vårdpersonalens krav på skyddsutrustning. Den organisation som tryckte på för att detta skulle ske var SKR och med all rätt ansåg Kommunals dåvarande ordförande Thomas Baudin att detta var »en rejäl myndighetsskandal«. Även kommissionens påpekande om Socialstyrelsens oförmåga att hantera inköp av skyddsutrustning kan läggas på detta konto. I båda fallen handlar det om att ett antal regeringar har avlovat de centrala ämbetsverken och i stället uppgraderat SKR till att bli en central maktfaktor i den svenska offentliga förvaltningen. Man kan jämföra detta med om försvarsministern skulle välja att banta ner inte bara högkvarteret utan även arméstaben, flygstaben och marininstaben till förmån för de lokala regementenas samarbetsorganisation. Skulle landet bli invaderat av

en främmande makt får vi vara innerligt tacksamma för att en organisation av den senare sorten inte existerar.

DET ÄR MED ANDRA ORD inte den svenska representativa demokratin som denna gång fallerat, utan den institutionella kvaliteten i den offentliga förvaltningens organisation. Sverige tillhör den minoritet av världens länder där vad som brukar benämnas

korruption jämförelsevis inte är ett allvarligt problem. Men det hindrar inte att, som nu avslöjats, det finns mycket allvarliga brister i hur vi har valt att organisera genom-

förandeledet i vårt politiska system. Det är med de dystra erfarenheter vi nu har dags att göra allvar av en av grundlagens centrala men som det verkat bortglömda paragrafer, vilken lyder: *Regeringen styr riket*. Organisationen Sveriges kommuner och regioner finns inte ens omnämnd i vår grundlag och det är därför naturligtvis remarkabelt att kommissionen avslutar sitt betänkande med att det är problematiskt att en betydande del av ansvaret för pandemibekämpningen har vilat på SKR, »en organisation som inte ansvarar inför vare sig riksdag, regering eller medborgare för sina beslut eller åtgärder«. ■

Under vinjetten Synvinkel ger Fokus plats för mer personligt hållna och argumenterande texter av externa skribenter. Alla åsikter är skribentens egna.